

VERSLAG VAN DE GEOLOGISCHE ARCHEOLOGISCHE WERK WEEK

van 5 tot en met 12 augustus 1961 gehouden op Kasteel Chaloen te Valkenburg (L)

door G. Houtman en G.D. van Melzen

Kasteel Chaloen.
foto C. Brouwer, Zaandam.

Ook vertolkte hij zijn dank aan de heer en mevrouw VAN DER KRIFT, door wier toedoen alle deelnemers in het bezit gekomen waren van een mooie en duidelijke kaart van Zuid-Limburg, België en Noord Frankrijk. Zelfs de route der te maken tochten waren er op ingetekend.

Vóór de avondmaaltijd hadden de deelnemers nog gelegenheid om de naaste omgeving van Chaloen te verkennen. Sommigen echter kwamen niet verder dan het terras, waar met oude en nieuwe kennissen van gedachten werd gewisseld. Na de uitstekende broodmaaltijd, waarbij de heerlijke soep zeer gewaardeerd werd, werd 's avonds om acht uur de eerste lezing gehouden door de heer VAN MELZEN. Aan de hand van vele dia's werd de geologische opbouw van Zd Limburg, België en Nd. Frankrijk behandeld. Verschillende algemene geologische onderwerpen kwamen ter sprake. Dit tot beter begrip van alles, wat op de komende excursies bezocht zou worden. De heer VAN DER LIJN vertolkte de dank van de cursisten voor de duidelijke en instructieve lezing.

De zondagmorgen was gereserveerd voor kerkgang of voor verkenning der omgeving. Na de warme maaltijd gingen we, om half twee per touring-car onze eerste excursie maken onder leiding van de heren WERNER FELDER en J. WILLEMS. Allereerst werd een nieuwe ontsluiting van het zg. belemnieten kerkhof tussen Gulpen en Slenaken bezocht. Op enkele vierkante meters kwamen honderden fragmenten, maar ook verschillende gave exemplaren van dit begeerde fossiel te voorschijn en wel in de twee soorten: Belemnitella mucronata en Actinocamax quadratus. Door het mooie Zuid-Limburgse landschap reden we via Eperheide en Epen naar Camerig, waar in het talud van de nieuwe weg enkele ontsluitingen werden gemaakt. Deze leverden enkele mooie vondsten aan fossielen op. Van hier

De Geul wordt ondergronds.
foto C. Brouwer, Zaandam.

dachtig auditorium zeer in. Door de inleiders werden nog verschillende vragen beantwoord. Met een toepasselijk woord dankte de leider beide sprekers.

Maandag 7 augustus trokken we weer onder de speciale leiding van de heren FELDER en WILLEMS naar het Belgische grensgebied. Op deze buitengewoon interessante dag werden we allereerst geconfronteerd met de ondergrondse Geul in de nabijheid van Moresnet (foto 2). Nabij een stuw stort de Geul zich enkele meters omlaag om vervolgens honderd meter ondergronds bruisend zijn weg door de kalkrotsen te zoeken. Een fascinerend gezicht! Niet minder boeiend waren de ongeveer 1000 meter verderop gelegen Devonische zandsteengroeven, waar de vrijwel vertikaal staande lagen in het prachtig roodgekleurd gesteente getuigen van de machtige krachten die in de aardkorst werkten en nog werken. Bij het vermaarde, uit de Eerste Wereldoorlog daterende spoorwegviaduct bij Bleiberg wachtte weer de bus, die ons naar Nieuw Moresnet bracht. Hier genoten we van de meegenomen lunchpakketten. In de nabijgelegen oude ertsgroeve werden mooie vondsten aan schalenblende, galmei, pyriet en markasiet gedaan. Verder werd nog een bezoek gebracht aan de groeve in het Akenszand onder Hergenrath, waar we goed konden zien, dat we hier zeer waarschijnlijk met een oude strandformatie te doen hebben, ook het fossiele hout, dat men hier vindt, aangetaast door paalwormen, wijst hierop. Teruggekomen op Chaloen wachtte ons de dampende maaltijd, die na zo'n inspannende dag uitstekend smaakte.

's Avonds vergastte de heer ERENS ons op een causerie over Zuid-Limburg en de Zuidlimburgers. In een geestig betoog schilderde hij ons, hoe vroeger dit extreem gelegen gebied heel sterk op België en Luik georiënteerd was. Doch vooral na de Eerste Wereldoorlog is dit als het ware in het tegendeel omgeslagen. Hij deed ons verder genieten van de deugden en.... ondeugden van haar bewoners. Een in smeug Zuidlimburgs voorgedragen verhaal vormde het slot van deze ontspannende avond, die de heer VAN MELZEN met een geestig dankwoord besloot.

Dinsdagmorgen vertrokken we om 9 uur onder leiding van de heer VAN MELZEN voor de grote tweedaagse trip naar België en Noord-Frankrijk. We reden via Maastricht. Onze chauffeur kruiste kris

uit maakten we een wandeling naar en langs de Geul met haar zinkflora en brachten een bezoek aan de vermaarde Heimansgroeve, Kampgroeve en de kwartsietgroeve onder Cottessen. Nadat de bus weer opgezocht was, reden we vermoeid maar zeer voldaan weer naar Chaloen.

Na het avondeten genoten we van twee lezingen (Men leze de twee artikelen in Gr. en H.no. 11, dec. 1961). Eerst besprak de heer WILLEMS op boeiende wijze het moeizame uitgraven van de ongeveer 13 meter lange fulguriet of bliksembuis in de zandgraverij van Hergenrath in België. Vervolgens sprak de heer WERNER FELDER over "Verkiezeld hout in het krijt van Zuid Limburg", waarbij ook de vele vondsten in genoemde zandgroeve werden betrokken. Beide lezingen sloegen bij het aan-

kras door deze mooie oude stad en gaf op geestige wijze tekst en uitleg. Hij ging zo zeer in dit gidsenwerk op, dat hij vergat, dat we de weg naar Tongeren op moesten. Enfin, die wist hij toch uiteindelijk wel te vinden. De grenspassing vergde nog geen vijf minuten. Nu ging de tocht over Tongeren, St. Truiden en Tienen en sloegen daar zuidwaarts af naar Dongelberg waar we een kijkje namen in de gapende afgrond van een grote groeve in het Cambrisch gebergte van het Brabants massief. Ontijdig moesten we het veld ruimen daar er "geschoten" moest worden. Nauwelijks in de bus weerklonk de zware knal, waarbij weer ettelijke kubieke meters gesteente uit het lichaam van moeder Aarde werden losgeslagen.

Via Namen, waar we lunchten, ging het verder langs de hooggelegen en schilderachtige rechter Maasoever naar Dinant. Onderweg vertoefden we bij een grote carrière waar we prachtig de grote diaklazan (drukspleten) konden zien, volgens welke de geweldige blokken kalksteen uit de hellende lagen werden gewonnen. Velen wisten het oponthoud te benutten om fossielen o.a. koralen te verzamelen (foto 3). Vanaf Dinant volgden we de linker Maasoever, passeerden de bekende aan de andere Maasoever gelegen Rots Beyard en even verder zagen we een schools voorbeeld van een mooie synclinale. Bij Hastière verlieten we voorlopig de Maas en gingen via Philipville naar Boussu en Fagne. Op een dwaalspoor gebracht door een nieuw boek: "Géologie de Belgique", dat in zijn aanwijzingen t.a.v. ontsluitingen niet up to date bleek te zijn verdedden we veel tijd bij het zoeken naar de gewenste groeven. Gelukkig wisten we er toch nog enkele te vinden en werden nog heel wat Devonische kalkfossielen en koralen buitgemaakt. Via Couvin ging de tocht verder naar de Belgisch-Franse douanepost bij Vireux sur Meuse. Hier werden op Frans gebied op de helling van het Silurisch gesteente aan de linker wegkant enkele mooie trilobieten gevonden. In verband met de tijd werd besloten de omweg over Deville niet te maken. We koersten nu rechtstreeks naar Charleville-Mézières voor het diner en logies.

De volgende morgen gingen we weer bijtijds in de bus om alsnog de porfiroïde-ontsluiting bij Deville te bezoeken. Onderweg genoten we van het prachtige panorama van de Maasvallei bij Montherme en het gezicht op de "Vier Heemskinderen" (een viertal pieken van een bergrug). Bij Deville konden velen zich voorzien van porfiroïden en vele kilo's zwaarder werd de reis vervolgd. Via Montherme verlieten we Frankrijk door het dal van de Semois en kwamen bij Bokan weer in België. Hier wordt vooral veel tabak geteeld; de typische droogschuren ziet men dan ook overal. Bij Rochehaut stopten we om te genieten van het uitzicht over de prachtig grote méander in de Semois. In het centrum ligt het nietige plaatsje Frahan aan de voet van een toekomstige kronkelberg.

We moeten weer verder, op weg naar Bouillon met zijn somber kasteel hoog op de rotsen. Doordat het vertrek na de lunch tengevolge van het niet tijdig opdagen van 'n aantal deelnemers ongeveer

De heer Houtman vond een mooi stuk koraal. De heer v.d. Lijn verklaart de vondst. foto C. Brouwer, Zaandam.

een uur te laat plaats vond, moest de terugtocht via Bastogne gecoupeerd worden en ging het nu rechtstreeks naar het aan de Ourthe gelegen Durbuy, het kleinste stadje van België. Ons interesseerde hier de prachtige anticlinaal, die achter het stadje uit een kleine vlakte loodrecht oprees. In Durbuy zelf verheft op een lager niveau van deze plooirug zich het trotse kasteel met zijn torens. Aan de voet van dit kasteel in de rots is ook de zadelvormige structuur prachtig te zien.

Wij gunden ons geen tijd voor thee en trokken weer spoedig verder over Werbomont, Trois-Ponts en Coö met zijn kunstmatige waterval in de Amblève, ontstaan door het afsnijden van een méander. Door het dal, met links de Amblève en rechts het hoog opgaande Massief van Stavelot, ging het voor de uitgestelde thee naar Nonceveux, enkele kilometers ten zuiden van Remouchamps. Hier werd ook nog even vertoefd in het lieflijke maar geologisch ook belangwekkende dal van het beekje de Ninglinspo, met zijn stroomversnellingen en kolkpaten. Via Verviers bereikten we bij Hoogcruts weer Nederlands grondgebied. Om 8 uur zaten we aan het enigszins verlate diner op Chaloen.

Donderdag 10 augustus trokken we er weer per bus op uit met de heer WILLEMS als speciale gids. Allereerst ging het naar Heerlen, waar een zeer lonend bezoek gebracht werd aan het Museum van het Geologisch Bureau aan de Akerstraat. We werden ontvangen door Dr. DIJKSTRA. Deze gaf allereerst een kort exposé over het tentoongestelde geologisch materiaal, waarvan de Karboon-fossielen een ereplaats innemen. Onvermoeid beantwoordde hij de vele vragen. Na anderhalf uur ging het weer verder en wel naar de grote gemeentelijke groeve op de Brunssumer Heide. Alvorens deze te bezoeken werd in de nabijheid in een geschikte gelegenheid het lunchpakket aangesproken. Daarna betraden we de uitgestrekte groeve.

Hier wordt veel plioceen grind gewonnen. Al spoedig graaiden begerige vingers in de kiepwagentjes, die met gewassen en gesorteerd grind klaar stonden. Zowel hier en verder op het terrein werden vele oölieten, koraaltjes, zeeleliestengeltjes, schelpjes en vertiezelde hout gevonden. Na een paar uur zoeken, vertrokken we naar de Zilverzand-groeve op de Heerlerheide. Na het afgraven van de dekkende lösslagen komt dit helwitte zand in meters diepe lagen te voorschijn. Op sommige plaatsen is het haast in zandsteen overgegaan. Hierdoor staat te midden van de glooiende zandhellingen op vele plaatsen dit tertiaire zand rechthoog als steile kasteelkantelen. Vanwege de grote zuiverheid - het is vrijwel vrij van ijzerverbindingen - is dit miocene zand zeer gezocht voor de glasindustrie. Op de terugweg brachten we nog een bezoek aan een oude groeve in het Kunraderkrijt, waar verschillende kenmerkende fossielen werden gevonden.

's Avonds na de warme maaltijd trok een aantal deelnemers naar het Openluchttheater in Valkenburg. Ze genoten op deze prachtige zomerse avond van de opvoering van de bekende opera "De Parelvisers", die in deze romantische omgeving een uitstekende vertolking kreeg. De rest van het gezelschap, dat rust op het kasteelterras gezocht had, lag reeds op één oor toen de operaliefhebbers omstreeks het middernachtelijk uur op Chaloen terugkeerden.

Daar de boog niet altijd gespannen kan zijn was er voor de vrijdag opzettelijk een rustiger programma opgesteld. Dit was speciaal gewijd aan de archeologie. 's Morgens om 10 uur hield de heer A. BRUYN uit Amersfoort, verbonden aan de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek aldaar, een ongemeen boeiende voordracht over "De Middeleeuwse pottenbakkersovens en aardewerkindustrie" naar aanleiding van de recente opgravingen onder zijn leiding uitgevoerd in Brunssum en Schinveld.

Aan de hand van bordtekeningen en later van dia's schetste hij het wetenschappelijk speurderswerk. Hij vertelde van de ligging

van de ovens die van de 10e tot 14e eeuw in gebruik zijn geweest. De ontwikkeling van het aardewerk houdt ten nauwste verband met de perfectionering der ovens. Aanvankelijk bakte men slechts on-geglazuurd aardewerk, doch later door de hogere temperaturen, die men wist te verkrijgen, ook geglazuurd.

Het was een genot te luisteren naar het betoog van de heer BRUYN. De heer VAN MELZEN complimenteerde hem dan ook voor zijn belangwekkend speurderswerk en voor zijn helder en boeiend betoog. 's Middags werd onder leiding van de heer BRUYN een excursie gehouden. Allereerst werd een bezoek gebracht aan het gemeentehuis te Brunssum, waar in de hal in een aantal glazen vitrines een keurcollectie van het gevonden aardewerk blijvend tentoongesteld is. Hierdoor kregen de dia's uit de lezing nog meer inhoud. Dit bezoek aan het Gemeentehuis was niet alleen daarom zeer lonend maar ook door de natuursteen, die in dit gebouw was verwerkt. Naast prachtige manganandrietten in Solnhofentegels waren er ook schitterende Orthoceras-fossielen in de grote vloerplaten te zien.

Vervolgens bracht de heer BRUYN ons naar de grote "kooi" van latten en gaas rondom de thans "in bedrijf" zijnde opgraving in Schinveld. Hier konden we zien, hoe het aardewerk in tal van fragmenten maar ook in hele toestand in de bodem zat. Er werd haast gevochten om van de ontgraven scherven maar wat in de wacht te slepen en enkelen, waaronder onze Ere-Voorzitter, de heer VAN DER LIJN, werden door de heer BRUYN begiftigd met een vrij gaaf potje. Ook nu vertolkte de heer VAN MELZEN de grote dank van ons allen aan de heer BRUYN.

Vrijdagavond was een ontspanningsavond, waarop verschillende deelnemers iets ten beste gaven en waar we o.a. zeer genoten van de prachtige kleurendia's van de heer G. HOUTMAN uit Hoorn, die ons weer mooie plekjes uit Zuid-Limburg en België liet zien, zoals we op onze tochten hadden leren kennen. Verder toonde hij een serie dia's van een tocht naar de Franse krijtkust. Deze tocht maakte hij in 1960 met de Kon. Nat. Hist. Ver. onder leiding van Dr. VAN DER SLEEN. Doordat de heer WERNER FELDER een grote doos met stukken verkiezeld hout beschikbaar had gesteld, konden alle aanwezigen in het bezit gesteld worden van een stuk. Namens alle deelnemers nog eens hartelijk bedankt, meneer FELDER! Bij monde van Mevrouw NUMANS uit Soest werd aan het einde van de avond in welgekozen en toepasselijke woorden dank gebracht aan de leider van deze week, die zich op zo rustige en onverstoorbare wijze zo uitstekend van zijn taak gekwetend had. Deze dank ging vergezeld van een geschenk in de vorm van een boekenbon.

Zaterdag 12 augustus. De laatste dag van de uitstekend geslaagde werkweek. In tegenstelling met de rest van het land was Zuid-Limburg tijdens onze werkweek begunstigd door mooi zomers weer, dat voor het vele veldwerk van doorslaggevende betekenis is geweest. Aan het ontbijt werden over en weer door de heren ERENS en VAN MELZEN vriendelijke woorden gewisseld en dank betuigd aan allen en voor alles, dat aan het welslagen van de cursus had bijgedragen. Half tien wees de klok toen we de laatste excursie begonnen. Deze zou ons brengen in het onderaards labyrint van gangen in de Sint Pietersberg bij de Enci. We werden hier ontvangen door de champignonkweker, de heer PLUYMAKERS en zijn bedrijfsleider. Die lieten ons hun modern ingericht bedrijf zien. Mag het onderwerp zelf niet geologisch georiënteerd zijn, toch waren we dankbaar ook met dit facet van de St. Pietersberg geconfronteerd te zijn.

Het was een interessante en leerzame ochtend. Om twaalf uur stonden we weer buiten en was het uur van afscheid geslagen. Maar van vele kanten werd de wens geuit om over enige tijd een réunie te beleggen, waar we weer als vrienden verenigd zouden zijn om

herinneringen op te halen aan de hand van foto's en dia's. De heer VAN MELZEN zegde toe te trachten een dergelijke réunie te beleggen. Inderdaad vond deze op zondag 29 oktober in hotel Frank te Amersfoort plaats. 21 deelnemers kwamen hier tesamen en na een uitstekend verzorgde koffietafel waren we tot ruim 5 uur gezellig bijeen. We beleefden weer de prettige dagen door de mooie kleuren-dia's die de heren VAN MELZEN, HOUTMAN, Dr. TROMP en VAN DER KRIFT vertoonden. Tevens liet de laatste samen met de heer LEEUWIN ons een serie slijpplaatjes zien bij gepolariseerd licht. De heer LEEUWIN gaf hierbij de nodige explicatie. Om 5 uur sloot de heer VAN MELZEN deze bijeenkomst met een kort hartelijk woord. Résumerend mogen we getuigen, dat dankzij dit prachtige werk van onze Ned. Geologische Ver. een aantal leden voor weinig geld een prachtige week hebben gehad, die onze liefhebberij weer meer inhoud heeft gegeven.

Mogen er nog vele van dergelijke nuttige werkweken in de toekomst door onze vereniging georganiseerd worden.